

Міністерство освіти і науки України
Вищий навчальний заклад «Відкритий міжнародний
університет розвитку людини «Україна»
Полтавський інститут економіки і права

**Інноваційний потенціал та правове забезпечення
соціально-економічного розвитку України:
виклик глобального світу**

Матеріали
Міжнародної науково-
практичної конференції

м. Полтава, 19 – 20 квітня 2017 року

У трьох томах

Том I

Полтава 2017

Клевака Леся Петрівна,
к. п. н., доцент кафедри соціальної роботи,
Полтавський інститут економіки і права Університету «Україна»

ДІЯЛЬНІСТЬ ЗАКЛАДІВ ПЕРЕВИХОВАННЯ НЕПОВНОЛІТНІХ НА ПОЛТАВЩИНІ У 20 - 30-х РР. ХХ СТОЛІТТЯ

Постановка проблеми. Перевиховання – вплив на усунення в діях, вчинках, способі життя дитини негативних звичок і хибних схильностей, вад характеру та поступова заміна їх на позитивні риси і якості.

Перевиховання складних дітей і підлітків має свою попередню історію. У світовій (США, Англія, Франція) і в українській педагогіці відомо чимало прикладів педагогічного досвіду щодо перевиховання педагогічно занедбаних дітей у закритих виховних закладах, збудованих і утримуваних переважно на кошти благодійників. Щодо внеску держави, то офіційні дитячі притулки, колонії були вкрай занедбаними. Не лише зараз, а й 100 років тому дитяча злочинність зростала. Так, з 1884-го по 1895 рік вона зросла на 15 відсотків. У статті «Безпритульні діти у виправних колоніях», опублікованій 1914 року, автор І. Королець з гнівом пише про дітей – обірваних, з озлобленими обличчями, з темними колами під очима, з ворожим поглядом спідлоба: «Серед цих дітей розквітають пороки. Вихованців лупцюють жорстоко, без будь-якого приводу «дядьки», що наглядають за ними. Природно, що за таких умов злочинність зростає із загрозливою швидкістю». Таку картину «перевиховання» можна було спостерігати і в деяких колишніх вітчизняних дитячих будинках і колоніях 1918 – 1920 років. Згодом почали народжуватися нові типи закладів в Одесі, Харкові, Полтаві; вони організовували свою роботу на досвіді кращих педагогів кінця ХІХ – початку ХХ ст.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Наукові розвідки засвідчують, що проблема перевиховання неповнолітніх окреслена у працях провідних науковців (Г. Ващенко, С. Векселя, Ф. Іванова, В. Короленка, С. Короленко, К. Ляховича, А. Макаренка, Х. Савченко, В. Сороки-Росинського, В. Сухомлинського, Л. Чуенко та ін.), є доробком сучасних дослідників (А. Бойко, Н. Кочерга, Л. Крамущенко, О. Ільченко, В. Оржеховської, М. Пашко, В. Ревежук, В. Синьова, Н. Тарасевич В. Толстоухової, В. Шпак та ін.). Ідеї колективного виховання і перевиховання дітей і підлітків окреслені у працях В. Бехтерева, О. Лазурського, П. Лесгафта, П. Блонського, М. Рубінштейна, С. Рубінштейна та ін.

На сьогодні проблема перевиховання неповнолітніх змушує соціальних працівників звертатися до прогресивного світового і першу

чергу вітчизняного досвіду виховання. У цьому контексті посилюється значення історико-педагогічних досліджень, які репрезентують цінний досвід вирішення цієї проблеми. У цьому контексті в зовсім новому ракурсі перед нами постає досвід діяльності виховних колоній для неповнолітніх, їхні практичні спроби втілення в життя знедолених дітей тих ідей, методів, технологій, які пройшли перевірку часом.

Мета статті – проаналізувати діяльність закладів перевиховання неповнолітніх на Полтавщині у 20 – 30 рр. ХХ століття з метою використання найкращих надбань у застосуванні методів і технологій соціальної роботи з підлітками у виправних колоніях сьогодні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Справжнім народним лихом серед інших соціальних негараздів, викликаних світовою і громадянською війнами та економічною розрухою, стала дитяча безпритульність. Орієнтовно на території України безпритульних 1919 року налічувалося близько 1 млн. чоловік. Пліч-о-пліч із безпритульністю зростала дитяча злочинність. Постійно перебуваючи на вулиці, позбавлені сім'ї, втративши моральні орієнтири, тисячі безпритульних, щоб фізично вижити, змушені були займатися жебрацтвом, крадіжками, проституцією. Кримінальний світ невечерпно рекрутував безпритульних у своє середовище.

Поки в Україні тривала громадянська війна, почати вирішення проблеми ліквідації безпритульності, дитячої злочинності на державному рівні було практично неможливо. Згодом в усій країні починають відкриватися дитячі будинки, колектори, колонії, комуни. Не виключенням стає і Полтавська губернія. Станом на 15.04.1921 р. дитячих інтернатів у м. Полтаві нараховувалося 15 та 60 – загалом у губернії, колекторів – 2 у губернії, 1 «приемник дитства», 3 колонії. Аналіз архівних матеріалів дозволяє стверджувати, що в Полтавській губернії в 20-ті рр. існували такі типи дитячих колоній: 1) постійні трудові сільськогосподарські колонії з програмою навчання, наближеною до місцевих народних шкіл; 2) колонії-дачі для ослаблених дітей, рекомендовані комісією лікарів, у яких все ж таки здійснювалася посильна праця під постійним наглядом лікаря; 3) колонії-санаторії з санаторним режимом.

За активної підтримки видатного письменника-гуманіста В. Короленка в Полтаві в жовтні 1918 р. була створена громадська організація – «Ліга захисту дітей». 29 січня 1919 р. було затверджено Статут товариства, яким передбачалися: порятунок дітей від голоду; сприяння їх фізичному, розумовому і моральному вихованню; турбота про покинутих і безпритульних дітей; розробка питань правового і соціального становища дітей. Для реалізації цих завдань «Ліга захисту

дітей» відкривала притулки, ясла, дитсадки, санаторії, колонії і школи, молочні кухні, збирала продукти й одяг.

Встановлено, що у грудні 1919 р. на хуторі Триби під Полтавою була організована сільськогосподарська колонія для безпритульників, яка тривалий час перебувала на утриманні «Ліги захисту дітей». Пізніше колонія отримала ім'я В. Короленка. Володимир Галактіонович вважав, що діти мають не лише отримувати їжу і дах над головою, але й займатися суспільно корисною працею. Тому вихованці колонії навчалися сільськогосподарській праці, випускали власний журнал. Колонія мала швейну та іграшкову майстерні, притулки. Учителів і книг не вистачало, доводилося власноруч виготовляти для себе примітивні підручники. З метою залучення дітей до суспільно корисної діяльності Ліга відкрила закрійну і швейну майстерню з виробництва іграшок, а також невелику стайню і ферму. Сося і Маня Кривінські влаштували дитячу лікарню на 300 дітей, інтернат та інші установи. Одна з сестер Кривінських завідувала будинком материнства і дитинства, інша – притулком.

Саме активна діяльність полтавської Ліги підштовхнула уряд України 10 березня 1919 р. ухвалити постанову про створення республіканської державної Ради захисту дітей (РЗД) та відповідних рад у губерніях. Полтавська губерньська РЗД розпочала діяльність 15 червня 1920 р. Це був міжвідомчий орган, до складу якого входили представники губвиконкому, губерньських відділів освіти, охорони здоров'я, соціального забезпечення. В. Короленко, що увійшов до ради як представник Ліги захисту дітей, допомагав налагодженню конструктивних ділових стосунків. Ліга продовжувала працювати і після смерті свого засновника, була дуже помітною до 1925 р. Потім поступово почала згортати роботу, а 1928 року організація припинила своє існування.

Величезні масштаби, що їх набула дитяча безпритульність на початку 1920-х рр., вимагали створення розгалуженої системи державних закладів інтернатного типу для постійного розміщення там дітей і підлітків. У 1920 р. на Полтавщині почала створюватися мережа дитячих будинків – державних виховних установ для дітей, які не мали батьків або ж втратили з ними зв'язок. Основоположними документами, що закріпили ці зміни, стали Постанова Наркомосу «Про дитячі будинки» (від 16 червня 1920 р.) та «Декларація про соціальне виховання дітей» (від 1 липня 1920 р.). Ряд постанов Наркомосу, ухвалених того ж року, негайно вимагали від губерньських відділів народної освіти створення в містах та великих промислових центрах України денних дитячих будинків, закладів інтернатного типу для постійного розміщення дітей і підлітків. З цією метою державними структурами було активізовано появу по всій країні низки громадських організацій, які сприяли створенню пунктів

безкоштовного харчування, медичного обслуговування та будинків для безпритульних і «морально дефективних» дітей інтернатного типу. Зокрема, на Полтавщині, діяли такі громадські організації, як «Рада захисту дітей», «Друзі дітей». Кількість дитячих будинків у даному регіоні станом на липень 1920 р. досягала 86-ти, у яких перебувало 2 тисячі дітей.

Архівні розвідки засвідчують, що станом на середину 1921 р. на Полтавщині існували 96 дитячих будинків (4 тис. дітей), у листопаді 1922 р. кількість дитячих будинків становила вже 252, з кількістю дітей і підлітків у них – 12,1 тис. чоловік. З кожним роком кількість неповнолітніх безпритульних зменшувалася, і станом на 1925 р. 7,5 тис. вихованців знаходилися у 109 дитячих будинках. Означені заклади дозволяли вихованцям отримувати початкову освіту, держава здійснювала турботу про їх працевлаштування, що в умовах масового безробіття теж було істотною допомогою.

Для боротьби з дитячою злочинністю в рамках системи Наркомосвіти існували спеціалізовані органи, заклади й установи. Із червня 1920 р. при Полтавському губернському відділі народної освіти діяла комісія у справах неповнолітніх правопорушників – міжвідомчий орган, який розглядав справи малолітніх злочинців і застосовував до них заходи педагогічного й медичного характеру, влаштовував їх у дитячі виховні заклади, колонії для неповнолітніх тощо. Цю комісію тривалий час очолював педагог Б. Ольшанський.

У довоєнний період в усіх українських губерніях порушувалося менше тисячі справ, пов'язаних з правопорушеннями малолітніх. 1921 року лише в Полтавській губернії було зафіксовано 1320 таких правопорушень. Серед правопорушень, учинених дітьми і підлітками, на першому місці (до 70%) стояли крадіжки. У більшості їх здійснювали злодюжки «торбохвати», які найчастіше крали на базарах із селянських возів чи вихоплювали з рук приїжджаючих торби на вокзалах.

Наприкінці серпня 1920 р. в Полтаві був створений колектор для затриманих дітей-правопорушників, де вони перебували до вирішення їхньої долі комісією у справах неповнолітніх. За цей час (до 5 тижнів) педагоги-співробітники колектора вивчали особистість затриманих шляхом об'єктивного спостереження й експериментально за новітніми методиками тестування. На початку 1925 р. в Полтавській губернії діяли 4 колектори, здатні одночасно приймати до 100 осіб. У 1921 – 1922 рр. на Шведській Могилі (передмістя Полтави) діяв реформаторій – заклад в'язничного типу для короткотермінової ізоляції неповнолітніх злочинців.

Для перевиховання неповнолітніх правопорушників у Полтавській губернії протягом першої половини 1920-х рр. була створена низка трудових дитячих колоній, деякі з них розглянемо більш детально. Так,

колонію імені М. Горького було відкрито у вересні 1920 р. в селищі Триби під Полтавою, де до революції знаходилася колонія для неповнолітніх злочинців. Завідувачем колонії призначили молодого педагога А. Макаренка. Поступово завдяки виключній енергії А. Макаренка та його соратників вдалося створити зразкове раціональне господарство із паровим млином, майстернями, удосконаленим реманентом, тваринницькою фермою, передовою агрономією. Відповідно до протоколу №5 засідання президії Руновцанського райвиконкому від 27.03.1925 р. зазначено, що А. Макаренко у трудовій колонії мав перевиховувати 120 злочинців. Серед них: 50% вихованців порушували право приватної власності, 40% – перебували в бандах, 10% – до колонії були крадіями.

Розпочавши новаторський педагогічний експеримент, А.С. Макаренко зумів перетворити потенційних злочинців на організованих, свідомих і активних членів суспільства. Він створив виховну методику, основою якої було виховання в колективі й через колектив, і заперечення тези про незмінність природжених властивостей дитини (поведінка дітей, на його думку, є наслідком їхнього виховання).

Працюючи багато років у колонії, А.С. Макаренко приділив багато уваги розумовому вихованню дітей і молоді, удосконаленню педагогічного процесу в школі, поліпшенню в ній навчально-виховного процесу. Загальноосвітня школа в колонії працювала за навчальними планами і програмами Наркомосу України. У зміст навчання А.С. Макаренко вносив і деякі зміни, зокрема запровадив вивчення основ промислового і сільськогосподарського виробництва, організував роботу вихованців у різних навчальних майстернях, цехах, підсобних підприємствах, у яких колоністи здобували добру загальноосвітню і професійну підготовку. У вересні 1924 р. у школі колонії вивчали письмо, читання, арифметику, історію (суспільствознавство), географію, малювання, основи сільського господарства. З 1925 р. почали діяти групи з підготовки колоністів до робітничих факультетів. Працювали майстерні: чоботарська, швецька, кошикоплетіння, механічна, кузня, столярня, слюсарня.

У процесі боротьби за виживання згуртувалася трудова община колоністів і вихователів, у колишніх правопорушників формувалися високі моральні цінності – гідність, чесність, почуття товарищескості, взаємодопомоги, відповідальності. Завдяки практичному втіленню розробленої в часи функціонування колонії виховної системи А. Макаренка колишні колоністи надалі стали справжніми людьми – ученими, лікарями, інженерами, педагогами, кваліфікованими робітниками.

Великого значення в колонії надавалося естетичному вихованню, засобами якого були краса природи краю, пісні, музика, образотворче мистецтво, художня література, театр, дотримання в усьому чистоти й охайності, естетичне оформлення шкільних кімнат, гарний одяг учнів та учителів тощо. Під керівництвом В. Терського в колонії працював образотворчий гурток, у якому вихованці навчалися малювати, пиляти, вирізати, стругати, створювати навчальні посібники, моделі, згодом – виготовляти ескізи, декорації для вистав.

А. Макаренко накреслив широку програму фізичного загартування, яка передбачала створення відповідних санітарно-гігієнічних умов, дотримання правильного режиму життя і харчування, використання природних факторів, організацію відпочинку, заняття гімнастикою, акробатикою, тенісом, волейболом, футболом, верховою їздою, парашутним спортом, стрільбою, лижами, плаванням. Трудова дитяча колонія імені М. Горького стала одним із найкращих виховних закладів України. У травні 1926 р. колонію перевели до передмістя Харкова – Куряжа.

Чутівська трудова колонія на Полтавщині розміщувалася у двох маєтках колишніх поміщиків Дурново і Лямпицького. У першому маєтку в с. Чутово утримувалися діти віком до 12 років, а в другому, обабіч села Черняківки (за 6 верст від Чутово), – діти віком від 12 до 17 років. Колонія була створена на базі колишнього дитячого будинку 1 жовтня 1922 р. Новостворений заклад переповнювали брудні, голодні, хворі діти, які залишилися сиротами внаслідок громадянської війни або втекли з інших регіонів країни і мали статус біженців. Це були духовно зіпсовані діти, моральний і фізичний занепад яких продовжувався навіть у стінах колонії.

Щоб налагодити продуктове постачання, педагогічний колектив дитячого будинку звернувся до громадськості з проханням про допомогу. Основним аргументом при цьому було те, що «в дітях – наше майбутнє», що «їхні інтереси – понад усе, а не після всього», і «навіть здобутки революції можна занепасти, якщо індиферентно ставитися до виховання дітей». І допомога не забарилася: від приватних громадян надходили гроші, продукти, а завідувач Артемівським цукровим заводом особисто взявся патрунувати 14 дітей. Певний прибуток давали збори від вистав, адже з березня 1923 р. в дитячому будинку вже був власний театр, на сцені якого влаштовувалися дитячі вистави-концерти. Діти займалися переважно малюванням, співали, розучували вірші або ролі з дитячих п'єс. Часто вони збиралися, щоб послухати оповідання, які їм читали дорослі. Щойно настала тепла погода, розпочалися невеличкі екскурсії на річку та луки, заняття гімнастичними вправами. На цей час у трудовій колонії налічувалося 30 дітей віком понад 12 років. Розвідки В. Шпак доводять,

що основними принципами трудового життя колонії були наступні: досить триматись одних книжок; годі через них знайомитись із життям тварин і рослин; підійдемо безпосередньо до природи, щоб побачити, почути і зустрітись з нею; навчимося працювати, щоб стати досвідченими робітниками і раз назавжди покінчити з ледарством, що може запанувати як хвороба, загрожуючи добробуту.

Поступово виокремився напрям функціонування новоствореного закладу – реміснича діяльність із сільськогосподарським ухилом. Орієнтація ж на роботу в полі, саду, на городі мала значну перевагу перед іншими видами трудової діяльності, оскільки водночас міцно пов'язувала роботу з навчанням. Сільськогосподарські роботи перемежовувалися лекціями, бесідами, піснями і щирими розмовами, а в дні відпочинку педагоги організовували екскурсії в поле, до лісу, де знайомили дітей із природою, заодно збираючи гриби, ягоди та експонати для музею, поповнюючи ними відділи ентомології, орнітології, ботаніки й інші. Які саме роботи виконувалися щодня, фіксувалося в окремих щоденниках, на підставі яких потім робився колективний звіт, який завідувач колонії додавав до своїх доповідей. Непомітно колектив вихованців зріс до 150 осіб, силами яких наприкінці літа було зроблено сушарку для плодів, що дозволило запаситися фруктами до нового урожаю. Надлишок урожаю продавався, а на виручені кошти купували мануфактуру, мило, нитки, гвіздки та інші необхідні в господарстві речі. Крім того, колоністи розвели свиней, курей, качок, гусей і навіть придбали сім вуликів із бджолами, щоб наступного року мати власну пасіку й розширити знання в галузі бджільництва. Ще однією перевагою трудової колонії можна вважати наявність чоботарні, у якій відповідному ремеслу навчалися 7 вихованців. Крім того, окремі хлопці плели кошики й відвідували кузню, допомагаючи ковалю. Дівчата займалися вишивкою рушників, наволочок, плетінням шарпеток, рукавиць.

Архівні розвідки В. Шпак свідчать, що в числовому відношенні сільськогосподарські здобутки колонії можна представити так: садівництво – площа 10 десятин; городництво – 2 десятини; рільництво – 30 десятин (здано в оренду); цукрова плантація – 1 десятина; баштан – 1,5 десятини; рибальство (ставок); птахівництво: курей – 100 штук; качок – 12 штук; гусей – 5 штук; бджільництво – 7 вуликів; скотарство – свині, корови, воли, коні.

Якщо говорити про долю чутівського приміщення, то там розмістився дитячий будинок із малечею, у якій виділено було кілька груп – дошкільна, підготовча, дві групи переростків (неграмотних дітей). Заняття з дітьми проводили вихователі згідно з вимогами класно-урочної

системи, при цьому кожен педагог працював за індивідуально складеною програмою.

Полтавська землеробно-ремісничка виправна колонія для неповнолітніх знаходилася від м. Полтави за 7 верств. Статут колонії затверджений 1891 р., проте функціонування заклад розпочав лише через 8 років. Колонія була розрахована на 30 дітей, котрі розподілялися на 2 сім'ї по 15 осіб у кожній. Сім'ї розміщалися окремо в одноповерховому будинку разом з вихователем, що мав окрему квартиру та здійснював нагляд за неповнолітніми. У 1916 році, станом на момент ревізії, в колонії перебувало 24 вихованці.

Заняття у школі колонії починаються о 9-00 та завершуються о 15-00. Зміст освіти, який надавали вихованцям, відповідав курсу однокласної народної школи. Опанування освіти розраховувалося на 3 роки, по завершенні навчання видавалося свідоцтво, засвідчене училищною повітовою радою.

За старанність, гарну поведінку та успіхи в навчанні вихованців словесно заохочували, їм надавали особисті доручення, дозволяли відвідувати місто. За дрібну провину вихованці отримували зауваження, догани, покарання стоянням на одному місці певний час і носінням не найкращого одягу, позбавлялися відпусток. За провину середньої тяжкості застосовували тримання в карцері від кількох годин до 2 – 3 днів. У звітних документах зазначалося, що таке покарання застосовувалося вкрай рідко.

Архівні розвідки свідчать, що протягом 1915 р. відбулося 8 втеч дітей з колонії: двоє осіб повернулися згодом самостійно, чотирьох затримали і повернули в колонію, двох – не знайшли. У попередні роки, згідно зі звітами, відбувалося не більше 5 втеч, що були пов'язані із незадовільним станом харчування.

День у колонії організовувався наступним чином: вихованці вставали о 5-30 влітку та о 6-00 взимку, далі відбувалася молитва, діти виконували нескладну сільськогосподарську роботу та згодом, о 8-00, снідали чорним хлібом і чаєм, далі навчалися у школі, о 12-00 обідали першою та другою стравою (наприклад борщем, супом з лапшою, кашею з молоком, пюре з квасолі, смаженою або відвареною картоплею, смаженою рибою, олією з білим хлібом, варениками та ін.), опісля вихованці відпочивали до 13-30, далі знову здійснювали роботу по господарству до 17-00, далі пили чай з чорним хлібом, працювали до 19-30, вечеряли першою та другою стравою, відпочивали, брали участь у колективному дозвіллі, лягали спати о 21-00. Зазначалося, що на день неповнолітні отримували від 2 до 4 стаканів молока залежно від надою від корів, котрих тримали на фермі колонії.

Інструктори із садівництва, столярства, чоботарської та ковальської справи надавали вихованцям професійні знання, формували уміння і навички. Ремесло вихованці обирають за інтересами. Колективом колонії утримувалися 2 невеличкі теплиці для вигонки квітів та ранніх овочів, приміщення для худоби, сільськогосподарських машин, город на 4 десятини, 22 десятини поля, ділянка для випасу худоби. Популярністю користувався догляд за виноградною лозою (7 000 пагонів), ягідними кущами, баштаном. Вихованці колонії в неділю та на свята відвідували храм святого Никольського, що розташовувався поруч.

Медичні огляди неповнолітніх здійснювалися в розташованій поруч повітової амбулаторії. У холодну пору року вихованці відвідували баню раз на тиждень, а влітку – купалися у відкритій водоймі. Одяг змінювати щотижня; прали та прасували самостійно.

Після виходу з колонії вихованці отримували одяг та необхідні для подальшого життя речі. Сиротам знаходили місце для проживання і роботи.

Висновки. Отже, аналіз діяльності закладів перевиховання неповнолітніх на Полтавщині у 20 – 30 рр. ХХ століття дозволив визначити наступні позитивні здобутки дитячих будинків та колоній: отримання початкової освіти; навчання сільськогосподарській праці, опанування ремеслами й рукоділлям; акцент на розумовому, фізичному, моральному та естетичному вихованні; супровід вихованців та забезпечення дітей-сиріт усім необхідним для проживання після завершення навчального закладу; цікаве дозвілля (театральне мистецтво, екскурсії, творчі вечори тощо) та ін.

У перспективі подальші наукові розвідки можливі з питань огляду діяльності інших установ соціального захисту неповнолітніх осіб Полтавщини, аналізу роботи дитячих колоній для перевиховання дітей і підлітків інших регіонів України.

Список використаних джерел:

1. Витенко Л.В. Владимир Галактионович Короленко и полтавская Лига спасения детей [Електронний ресурс] / Л.В. Витенко; Міжнародний освітній портал. – Режим доступу : <http://worldofteacher.com/6471-vladimir-galaktionovich-korolenko-i-poltavskaya-liga-spaseniya-detey.html>
2. Державний архів Полтавської області, Ф.1045, 1917 р. Справа Головного тюремного управління, О.1, С.1, Звіти Полтавського губернського тюремного інспектора за 1916 рік щодо ревізії Полтавської землеробно-ремісничої виправної колонії для неповнолітніх, 1917 р., 220 арк.

3. Державний архів Полтавської області, Ф.Р.-363 Полтавський окружний виконавчий комітет Ради робітничих, селянських та червоноармійських депутатів, м. Полтава Полтавської губернії, 1925р., О. 1, С. 401, Протоколи засідань Президії Руновщанського райвиконкому. 1925р., 223 арк.
4. Ільченко О.Ю. Виховання дітей-безпритульників на Полтавщині в 20 – 30-і рр. XX ст. : дис... на здоб нак. ступ. канд. пед. наук : 13.00.01 / О.Ю. Ільченко; Харківський національний педагогічний ун-т імені Г.С. Сковороди. – Х., 2006. – 200 с.
5. Козельська Г. Ліга порятунку дітей [Електронний ресурс] / Г. Козельська; Інтернет видання «Полтавщина». – Режим доступу : <http://poltava.to/opinion/164/>
6. Полтавська трудова колонія імені М. Горького в документах і матеріалах (1920 – 1926 р.р.) / за ред. І.А. Зязюна. Ч.1. – Полтава : ПДП, 2002. – 269 с.
7. Полтавщина : енциклопедичний довідник / за ред. А.В. Кудрицького. – К. : УЕ, 1992. – С. 463–464.
8. Розв'язання проблеми дитячої безпритульності [Електронний ресурс] / Історія Полтави. – Режим доступу : <http://history-poltava.org.ua/?p=15995>
9. Шпак В.П. Чутівська трудова колонія «Піонер» імені 1 Травня : історичний нарис / В.П. Шпак // Збірник наукових праць Полтавського державного педагогічного університету імені В.Г. Короленка «Педагогічні науки». – 2009. – Випуск 2 : Педагогічні науки. – С. 109–114.

Кудінов Юрій Миколайович,
к.і. н., завідувач кафедри загальноосвітніх дисциплін,
Полтавський інститутекономіки і права Університету «Україна»

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНА ІСТОРІЯ РАННЬОМОДЕРНОЇ УКРАЇНИ В ІСТОРІОГРАФІЧНІЙ ТРАДИЦІЇ УЧЕНИХ ПІВНІЧНОЇ АМЕРИКИ 1990-х–2010-х рр.

Постановка проблеми. У контексті вивчення української історії видається важливим творчо засвоїти і використовувати в дослідницькій практиці науковий доробок, накопичений в українознавчій проблематиці щодо більш віддалених у часі історичних періодів і подій у північноамериканському історіографічному просторі. Адже саме в університетах США і Канади міграційні потоки ХХ ст. зосередили чи не